

dlouholeté prognózy a promyšlenou strategií vycházející z energomateriální podstaty společensko-ekonomického vývoje a jeho vztahu k přírodnímu prostředí a biologické reprodukci.

Autoři v té souvislosti přinášejí zcela nový pohled na úlohu a funkci čisticích zařízení všeho druhu. Ta nemají sloužit pouze k zachycení odpadních látek (o nichž často nevíme, co s nimi a které působí obtíže), ale mají se stát zároveň součástí výrobního procesu, který neznamená jen „neproduktivní náklady“, jak se to dnes často posuzuje, nýbrž je článkem v novém užití těchto látek. Toho můžeme dosáhnout jen pouze cílevědomou racionální intenzifikací, která je z dlouhodobého hlediska reálnou formou řešení vzájemného vztahu mezi ekonomickým rozvojem a kvalitou životního prostředí.

Kniha jistě vyvolá hodně diskusí, neboť se dotýká nejdůležitějších celosvětových problémů, které lidstvo může řešit a které připomínají, že nelze čekat na dobu, kdy bude otázka natolik aktuální, že ji budeme muset řešit v boji o holou existenci, na dobu, kdy už bude možná pozdě, neboť neznáme všechny mechanismy akumulace různých jevů v přírodě, které by se mohli v časově krátkém období značně zkoncentrovat a projevit. Uvolníme společenské a ekonomické mechanismy, jenž dokáží, že prostředky vkládané do ochrany přírody přinesou materiální i duchovní uspokojování našich potřeb.

Roman Frečer

Vitalij Ivanovič Koljadko: Bernard Bol'cano. Moskva, Mysl' 1982, edice Mysliteli prošlovo. 198 s.

K bolzanovským oslavám (roku 1981 jsme si připomněli dvousté výročí narození B. Bolzana) dodatečně přispěla i sovětská knižní produkce, a to monografickou prací moskevského historika filozofie V. I. Koljadka.

Je to jistě chvályhodný a významný ediční počín. Jak nás totiž informuje Švejnova bibliografie B. Bolzana (vydaná 1981 Státní knihovnou v Praze) i seznam literatury v závěru Koljadkova díla, sovětská vědci doposud věnovali Bolzanovi pozornost jen v dílčích studiích. Jde především o články A. P. Juškeviče, F. A. Medveděva, K. A. Rybnikova a N. I. Stjažkina zabývající se Bolzanovými názory matematickými a o příspěvky B. I. Fedorova, B. N. Pjatnicyna, O. S. Tjangibediny a znovu N. I. Stjažkina pojednávající o některých problémech Bolzanovy logiky. Tento krátký přehled přes svou relativní neúplnost dokazuje, že sovětské dějiny filozofie (překud neuvažujeme Kolmanovu monografii z roku 1955) dosud postrádaly práci, která by celistvě informovala o Bolzanově životě a pokusila se vytvořit ucelený přehled jeho myšlenkového odkazu. Tyto požadavky recenzovaná monografie z větší části splňuje a je tedy do určité míry prací průkopnickou.

Autor knihu rozdělil do sedmi kapitol. První zachycuje Bolzanův život a dobové podmínky dotvářející osobnost velkého myslitele. Už v ní je zřejmé, jak nesnadné je proniknout do historie jiného, třeba blízkého národa, jak odlišně mohou vyhlížet fakta viděná „zvenitř“ a nazíraná „zvenčí“. Koljadkovo pojetí českého osvícenství je v zásadě správné, určité nepřesnosti vyplývají z nedostatečné znalosti prostředí. Tak především autor ztotožňuje osvícenství české a slovenské (Bolzano je podle něj „představitelem epochy českého a slovenského osvícenství“ — s. 198). Dále např. uvádí, že „Čechy, dnešní Československo“ (!) byly „provincií Rakouska-Uherska“ (s. 4), že Josef II. uskutečnil „řadu nevýznamných liberálních reforem“ (s. 8), hovoří o „poněmčování Čechů i Slováků“ (s. 7); ve výčtu kněžských představitelů našeho osvícenství (s. 10) čteme kromě Kollárova už jen jméno K. Havlíčka-Borovského, jenž se ve skutečnosti nikdy kněžem nestal (narozdíl třeba od F. M. Klácela nebo jezuity J. Dobrovského, známého pod přezdívkou „modrý abbé“ — ti však uvedeni nejsou). Bolzanova biografie zabírá pouhých deset stran z celkového počtu téměř dvou set — na některých místech tedy zákonitě muselo dojít k nejasnostem i k určitému zkreslení vinou přílišné stručnosti, byť některá další životopisná data jsou pak roztržštěna do dalších kapitol. Ty jsou věnovány jednotlivým částem Bolzanova rozsáhlého vědeckého odkazu.

Druhá hlava pojednává o Bolzanově názorovém vývoji a o jeho spisu *Co je filozofie?*, třetí a čtvrtou věnoval autor nejdůležitějšímu Bolzanovu spisu — *Vědosloví*, pátou logice a filozofii vědy. Tyto tři poslední jmenované kapitoly se zdají být nejsilnější částí Koljadkovy práce — i když i zde jsou sporná tvrzení (jednou z hlavních příčin neúspěchu prvního vydání *Vědosloví* bylo prý to, že v té době Bolzano ještě nebyl znám jako logik a filozof) — a navazují tak úspěšně na dosavadní sovětské příspěvky k těmto odvětvím Bolzanovy vědecké činnosti. Šestá část patří Bolzanově ontologii a vlivu tzv. naturfilozofie na jeho filozofické učení. Koljadko připomíná jeho kritiku Kanta, celkově správně však kapitola vyznívá jako srovnávací studie Bolzanových myšle-

nek s názory W. Leibnize. Kapitola sedmou zasvětil výkladu Bolzanova pojetí nesmrtnosti duše a obecně jeho eticko-náboženským názorům, vycházejí z útěšného spisu Athanasia. Přesně Bolzana charakterizuje jako člověka hluboce věřícího, ale také pochybujícího o neomylnosti papeže a o jediném možném výkladu Pisma svatého. O Bolzanově chápání víry a jeho náboženských postojích se autor snaží pojednat do hloubky — jeho proslulé nedělní exhorty však nechává téměř bez povšimnutí. Závěrečná kapitola je konfrontací dané společenskohistorické skutečnosti s Bolzanovými sociálně-utopickými představami; východiskem je samozřejmě spis O nejlepším státě. V epilogu Koljadko hodnotí Bolzanův přínos světové vědě, jeho vliv na další významné filozofické osobnosti (Brentana, Husserla aj.). Konstatuje, že „správné hodnocení filozofického odkazu myslitele je možné jen z pozic marxisticko-leninské metodologie“. V tom s ním můžeme souhlasit. Ne však s tvrzením, že „kroky, které v tomto směru podnikli marxističtí vědci, jsou velmi nepatrné“ (s. 190). Překvapuje nás, že tento názor zastává autor i přesto, že v připojeném seznamu literatury figuruje (pod č. 62) Loužilova obsáhlá monografie z roku 1978, práce Seidlerové, Pavlikové atd. Tyto publikace si v žádném případě nezasluhují tak okázalého přehlédnutí (zvláště měl-li je autor k dispozici).

Kniha vzhledem ke svému „prvenství“ bude jistě plnit funkci příručky pro studenty filozofie i vědecké pracovníky tohoto oboru po celém Sovětském svazu. Je proto trochu zarážející i značné množství tiskových chyb a nepřesností, zejména v odkazech a v literatuře.

Helena Bretfeldová

Stanislav Sousedík: Valerián Magni. Kapitola z kulturních dějin Čech 17. století. Praha, Vyšehrad 1983. 189 s.

Stálý zájem nakladatelství Vyšehrad o dějiny evropského a zvláště českého myšlení připomněla další monografická práce s historickofilozofickou tematikou, která veřejnosti představila významnou postavu náboženského, politického i filozofického života Čech v období po bitvě na Bílé hoře. Podtitul rovněž napovídá, že autor nemínil zůstat pouze u portrétu jedné zajímavé osobnosti, ale snažil se čtenářům přiblížit celou kulturní (zejména myšlenkovou) atmosféru pobělohorských Čech, která vlastně zformovala člověka, politika, duchovního a filozofa Valeriána Magniho.

První části knihy charakterizují Valeriánův život v kontextu doby: Svou kariéru započal nejmladší syn v Praze usedlého italského finančníka Konstantina Magnise jako kapucínský mnich; už v šestnácti letech tak poprvé samostatně rozhodl o své budoucnosti a dokázal svou houževnatost i pevný charakter. Kazatelské umění pozdějšího světce Vavřince z Brindisi, jenž vedl italskou misi kapucínů do Prahy, a jistě také jazyková blízkost přivedly mladíka ke vstupu do přísné řehole i proti vůli rodiny. Valerián však své blízké nezklamal — vypracoval se na jednoho z nejproslulejších kazatelů své doby a brzy se prosadil i u dvora. Průnik do nejvyšších politických kruhů následovala dráha obratného diplomata — nejdříve, v období rekatolizace českých zemí, ve funkci poradce pražského arcibiskupa Arnošta z Harrachu, později po boku polského krále Vladislava IV. Přes svou příslušnost k řádu působil Magni ve své době spíše dojemem moderního intelektuála a nezávislého politika — kromě filozofie se zabýval i fyzikálními a matematickými experimenty; v polském Gdaňsku vedl veřejnou disputaci s protestantským teologem B. Nigrinem, a i když svého soupeře v eristice jasně předčil, nesnažil se ho pokořit, naopak mu prokazoval vážnost a úctu. Stali se přáteli; Magniho zdvořilá, ale přesvědčivá argumentace měla potom za následek i pozdější pastorovu konverzi ke katolicismu. Ostatně jeho rozporuplný vztah k Albrechtovi z Valdštejna by vydal na samostatný spis: od upřímného respektu k silné osobnosti generálissima přes podezřívavost k jeho politickým záměrům až k autorství tzv. kapucínské relace, která velkou měrou přispěla k Valdštejnovu pádu.

V bohatých dobových souvislostech interpretuje Sousedík Valeriánovu činnost vědeckou a spisovatelskou, která se patrně rozvinula až v šestém desetiletí jeho života, a to při pobytu na Moravě. Nedlouho po rozhodujícím klání na Bílé hoře získali totiž Magnisové panství a zámek Strážnici na Moravě, kde se usadil Valeriánův bratr František a kam zajížděl i sám Magni, když chtěl na čas odejít do ústraní a věnovat se literární tvorbě. Na základě rozhovorů obou bratří dokládá Sousedík vznik Valeriánovy filozofické prvotiny — spisu De luce mentium, vydaného 1642 v Římě. Tvůrčí azyl mu poskytoval také brněnský kapucínský klášter.

Významným Valeriánovým myšlenkovým pokusům, které přerostly domácí prostředí a stanuly